

Сучасне становище в цьому аспекті характеризуються головним чином забезпеченням легальних суб'єктів підприємництва "сірими" схемами переведення грошових коштів у готівку; централізацією і монополізацією ринку переведення в готівку безготівкових грошей; наявністю контролю за даним видом "бізнесу" з боку організованих злочинних угруповань; значною інформованістю про можливості і вартість послуг з переведення у готівку грошових коштів, у тому числі з використанням Інтернет. За окремими адресами електронної пошти можна здійснювати листування стосовно узгодження умов з переведення в готівку і "конвертації" грошових коштів.

Список використаної літератури:

1. Лысенко В.В. Фиктивные фирмы: криминалистический анализ. – К., 2002.
2. Опалинский Ю.В. Кримінальна відповідальність за фіктивне підприємництво: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 1998.
3. Білоус В.В. Проблеми методики розслідування фіктивного підприємництва: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Харків, 2004.
4. Дудоров О.О. Спільні питання кримінально-правової характеристики фіктивного підприємництва // Проблеми права на зламі тисячоліть. – Дніпропетровськ, 2001. – С. 201-204.
5. Приймак І.В. Фіктивне підприємництво як економічний злочин // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – Донецьк, 2000. – № 1. – С. 55-58.
6. Цикунова М.С. Фіктивне підприємництво // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – Донецьк, 2000. – № 1. – С. 283-287.
7. Вдовиченко В.В. Сучасні схеми «відмивання» коштів через фіктивні фірми і кореспондентські рахунки комерційних банків // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – Донецьк, 2000. – № 1. – С. 64-75.
8. Кушниренко С.В. Криминалистическая характеристика и типовые программы расследования хищений чужого имущества путем мошенничества с использованием лжепредприятий: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – С.Пб., 1996.
9. Кошій В. В погоні за тенью. Контролеры намерены активизировать усилия по борьбе с фиктивными фирмами // Компаньон. – 2000. – № 39. – С. 19-22.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К.; Ірпінь, 2003.
11. Юридический энциклопедический словарь. – М, 1984.
12. Трифонов А. Спецслужба не дремлет: конвертационный центр потерпел крах // Сегодня. – 1999. – № 366. – С. 6.
13. Дудоров О. Тлумачення ознак фіктивного підприємництва у доктрині та правозастосовчій практиці // Підприємництво, господарство, право. – 2002. – № 2. – С. 84-85.

Надійшла до редакції 01.11.2011

ЯКУША Н.В., здобувач
(Національний університет «Юридична
академія України імені Ярослава Мудрого)

УДК 347.73

**ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ВПЛИВУ
ДО ПЛАТНИКІВ ЄДИНОГО ВНЕСКУ НА ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ
ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ**

Досліджено передбачені законодавством підстави для застосування до платників єдиного внеску заходів впливу та стягнень у виді нарахуванні пені, накладення штрафів та формування вимог про сплату боргу. Проаналізована судова практика, яка склалася в процесі оскарження платниками рішень органів Пенсійного фонду.

Ключові слова: єдиний внесок, недоїмка, пеня, штрафні санкції, обов'язкове державне соціальне страхування.

Исследуются предусмотренные законодательством основания для применения к плательщикам единого взноса мер воздействия и взыскания в виде начисления пени, наложения штрафов и формирования требований об уплате долга. Анализируется судебная практика, сложившаяся в процессе обжалования плательщиками решений органов Пенсионного фонда.

Ключевые слова: единый взнос, недоимка, пеня, штрафные санкции, обязательное государственное социальное страхование.

Scientific article is devoted to research law provided grounds for the application to payer single payment measures of influence and sanctions in the form of calculation penalties, imposition of fines and formation of claims for payment of the debt. The analysis was conducted court practice, which was formed in the process of appealing against decisions of the Pension Fund by payers.

Keywords: single payment, arrears, penalties, fines, obligatory state social insurance.

Наявність чітко передбачених у законодавстві підстав для застосування до платників заходів фінансового впливу звичайно відіграє важливу роль при формуванні досконалої системи соціального страхування, але все ж таки деякі питання стосовно правомірності їх застосування залишаються відкритими і вирішуються тільки в судовому порядку, де сторонами по справі виступають платники та Пенсійний фонд. Найбільша кількість питань, порушених у скаргах, стосується скасування вимог про сплату боргу, рішень про застосування фінансових санкцій та нарахування пені. В обґрунтування позовів підприємства посилаються на те, що ч. 6 ст. 20 Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" та ч. 8 ст. 9 Закону «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» визначено порядок перерахування страхових внесків (з 01.01.2011 р. – єдиного внеску), за яким такі внески сплачуються страховальниками одночасно з одержанням коштів на оплату праці (виплати доходу). Проте Пенсійний фонд при визначенні згаданої вище суми як недоїмки та при винесенні оскаржуваної вимоги про її сплату не бере до уваги факт отримання підприємством коштів на оплату праці (виплату доходу).

Мета даної роботи полягає у розкритті основних рис нововведеного обов'язкового платежу, виділенні форм впливу на платників у разі порушення ними встановлених норм, спробі автора синхронізувати дії законодавчої та судової гілок влади для створення потужного правового підґрунтя в сфері правовідносин щодо справляння загальнообов'язкових платежів.

Прийнятий 08.07.2010 р. Верховною Радою України Закон України № 2464-VI «Про збір і облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [1] з 1 січня 2011 р. об'єднав у Пенсійному фонді функції збору страхових коштів з існуючих видів соціального страхування й контролю по їх сплаті. Ухвалення цього Закону дозволило уніфікувати базу нарахувань страхових внесків, створити єдину процедуру їх сплати, обліку і системи контролю за фінансовими потоками, посилити державний нагляд за ефективним управлінням і цільовим використанням коштів фондів при здійсненні ними функцій страховика. Також із запровадженням цього Закону зменшилось навантаження на роботодавця, пов'язане з адмініструванням сплати страхових внесків.

Статті нового Закону проходили процес узгодження вже з діючими законодавчими актами, якими регулювалася система соціального страхування України. До них належать Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а також Закони України "Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування", «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» і інші базові закони про окремі види соціального страхування. Перелік законодавчих актів, у які були внесені зміни, викладено в частині 11 Розділу VIII Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове соціальне страхування" і вони стосуються різних напрямів діяльності фондів. У тому числі зазнали змін норми статей, якими передбачалась відповідальність за порушення законодавства у сфері нарахування, обчислення і сплати страхових внесків, а саме були виключені частини 1 – 9 ст. 106 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [3].

Проблему стягнення заборгованості минулих років законодавець вирішив розв'язувати таким чином. За фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування залишились повноваження щодо контролю правильності нарахування, своєчасності сплати страхових внесків, якими вони були наділені до набрання чинності Законом № 2464-VI. Реалізація цих повноважень здійснюється тільки за період до повного стягнення заборгованості по діючих видах загальнообов'язкового державного соціального страхування й сум штрафних санкцій, нарахованих і/або не сплачених у період до 1 січня 2011 р., у тому числі нарахованих внесків, строк сплати яких на 1 січня 2011 р. не наступив, і відповідних штрафних санкцій.

Заходи впливу та накладення стягнень на платників єдиного внеску передбачаються вже статтями нового Закону.

Згідно з ч. 1 ст. 2 Закону України “Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове соціальне страхування” дія цього Закону регулює відносини, що виникають під час провадження діяльності, пов’язаної із збором та веденням обліку єдиного внеску. Дія інших нормативно-правових актів може поширюватися на ці відносини лише у випадках, передбачених цим Законом, або в частині, що не суперечить цьому Закону.

Єдиний соціальний внесок є цільовим платежем, який справляється на всій території України, в порядку, встановленому цим Законом; він не включається до складу податків, інших обов’язкових платежів, що складають систему оподаткування. На цей внесок не поширюється податкове законодавство.

Законодавством про державне соціальне страхування не передбачено жодних пільг з нарахування та сплати єдиного соціального внеску або звільнення від їх уплати.

Відповідно до пункту 1 частини 2 статті 6 Закону України “Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове соціальне страхування” платник єдиного внеску зобов’язаний своєчасно та в повному обсязі нараховувати, обчислювати та сплачувати єдиний внесок.

Нарахування єдиного внеску здійснюється на підставі бухгалтерських і інших документів, на підставі яких ведеться нарахування (розрахунок) або які підтверджують нарахування (розрахунок) виплат (доходу), на які відповідно до цього Закону нараховується єдиний внесок.

Єдиний внесок обчислюється винятково в національній валюті, у тому числі з виплат (доходу), які здійснюються в натуральній формі. Розрахунок єдиного внеску із сум, виражених в іноземній валюті, здійснюється шляхом перерахування зазначених сум у національну валюту України за офіційним курсом національної валюти до іноземної валюти, що встановлений Національним банком України на день проведення розрахунку єдиного внеску. Обчислення єдиного внеску територіальними органами Пенсійного фонду у випадках, передбачених цим Законом, також здійснюється на підставі актів перевірки правильності нарахування й сплати єдиного внеску, звітності, які подаються платниками в територіальні органи Пенсійного фонду, бухгалтерських і інших документів, які підтверджують суми виплат (доходу), на суми яких (якого) відповідно до цього Закону нараховується єдиний внесок.

Обчислення єдиного внеску за попередні періоди здійснюється виходячи з розміру єдиного внеску, що діяв на день нарахування (розрахунку, визначення) заробітної плати (доходу), на яку відповідно до цього Закону налічується єдиний внесок.

Сплата єдиного внеску здійснюється виключно у національній валюті шляхом внесення відповідних сум єдиного внеску на рахунки територіальних органів Пенсійного фонду, що відкриті в органах Державного казначейства України. До речі, на рівні районів відкрилась велика кількість рахунків для сплати єдиного внеску – приблизно 85 і все це для того, щоб кошти єдиного соціального внеску правильно розмежувалися (розподілялись) між фондами соціального страхування відповідно до тарифів, закріплених законодавством. Обслуговування коштів єдиного внеску здійснюється згідно з Положенням про рух коштів, затвердженим Державним казначейством України та Пенсійним фондом за погодженням з фондами загальнообов’язкового державного соціального страхування. Розрахункове обслуговування територіального органу Пенсійного фонду здійснюється відповідно до умов договорів між органами Державного казначейства України і власниками рахунків.

Базовим звітним періодом є календарний місяць, а для фізичних осіб – підприємців, фізичних осіб, які забезпечують себе роботою самостійно та фізичних осіб, які використовують працю інших осіб на умовах договору (контракту) – календарний рік.

Єдиний внесок підлягає сплаті незалежно від фінансового стану платника.

Днем сплати єдиного внеску вважається:

1) у разі перерахування сум єдиного внеску з рахунку платника на відповідні рахунки Пенсійного фонду – день списання банком або Державним казначейством України суми платежу з рахунку платника незалежно від часу її зарахування на рахунок Пенсійного фонду;

2) у разі сплати єдиного внеску готівкою – день прийняття до виконання банком або іншою установою – членом платіжної системи документа на переказ готівки разом із сумою коштів у готівковій формі.

Інформація про надходження платежів заноситься до особових рахунків платників не пізніше наступного робочого дня з моменту одержання документів, що підтверджують погашен-

ня зобов'язань. Проведення операцій з обліку платежів спеціалістом відділу надходження доходів здійснюється в автоматичному режимі в хронологічному порядку за датами здійснення операцій на підставі відповідних документів, які підтверджують правильність та своєчасність цих операцій.

Строки сплати внеску залишилися такими ж, як і до вступу в дію Закону України № 2464-VI: до 20 числа місяця, що наступає за базовим звітним періодом.

Саме з цією позицією Пенсійного фонду щодо тлумачення Закону не погоджуються деякі підприємства. Вони вважають, що діють згідно з вимогами Закону і не мають заборгованості зі сплати внесків, оскільки здійснюють виплату заробітної плати, одночасно сплачуючи платежі у вигляді сум страхових внесків на такі фактичні виплати, а не до 20 числа місяця, що наступає за звітним.

Разом з тим у абз. 1 ч. 8 ст. 9 Закону України «Про збір і облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» передбачено, що платники єдиного внеску зобов'язані сплачувати єдиний внесок нарахований на відповідний базовий звітний період, не пізніше 20 числа місяця, що настає за базовим звітним періодом. При цьому платники під час кожної виплати заробітної плати (доходу, грошового забезпечення), на суми якої (якого) нараховується єдиний внесок, одночасно з видачею зазначених сум зобов'язані сплачувати нарахований на ці виплати єдиний внесок у розмірі, що встановлений для таких платників (авансові платежі). А кінцевий розрахунок здійснюється в передбачений Законом строк, тобто до 20 числа, що впливає за звітним. Відповідно до Розділу IV пункту 4.1. підпункту 4.1.2 Інструкції про порядок нарахування і сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 27.09.2010 р., № 21-5 [2] єдиний внесок нараховується на суми, що визначені базою для нарахування єдиного внеску, незалежно від джерел їх фінансування, форми, порядку, місця виплати та використання, а також від того, чи виплачені такі суми фактично після їх нарахування до сплати.

Аналізуючи цю норму Закону, Вищий адміністративний суд України дійшов висновку про хибність твердження підприємств про те, що зобов'язання щодо сплати внесків здійснюється під час одержання (перерахування) коштів на оплату праці (виплати доходу), тобто у випадках невиклати заробітної плати працівникам підприємства страховик не набуває обов'язку щодо сплати страхових внесків до Пенсійного фонду України, нарахованих на заробітну плату, яку не виплачено працівникам.

Висновок касаційного суду щодо правомірності вимог управління про сплату боргу, які не перераховані підприємствами у термін, встановлений Законом, підтримав Верховний Суд України [6] при вирішенні спорів цієї категорії.

Але хотілось б додати, що не завжди позиція суду була такою однаковою. Так, до 14 квітня 2009 р. (справа № 21-64во09) [5] – дата винесення першої постанови Верховного Суду з цього питання, практика суду була різною. І якщо передбачити таку ситуацію, що остання судова інстанція прийняла рішення на користь страхувальника, то вони, у свою чергу, продовжували, але вже «правомірно», не виконувати свої зобов'язання по сплаті загальнообов'язкових платежів, що могло призвести до виникнення великої заборгованості по бюджетних виплатах і зростання дефіциту бюджету Пенсійного фонду. Саме тому ми вважаємо, що необхідно на законодавчому рівні вирішити питання про усунення неоднозначного тлумачення норм Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» щодо обов'язків страхувальників нараховувати, обчислювати і сплачувати в установлені строки і в повному обсязі єдиний внесок.

Відповідно до ч. 11 ст. 9 Закону № 2464-VI у разі несвоєчасної або не в повному обсязі сплати єдиного внеску до платника застосовуються фінансові санкції, передбачені цим Законом, а посадові особи, винні в порушенні законодавства про збір та ведення обліку єдиного внеску, несуть дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність згідно із законом.

Рішення, прийняті органами Пенсійного фонду з питань, які належать до їхньої компетенції відповідно до цього Закону, є обов'язковими для виконання платниками єдиного внеску, посадовими особами й застрахованими особами.

Територіальний орган Пенсійного фонду в порядку, за формою і в строки, встановлені Пенсійним фондом за погодженням із центральним органом виконавчої влади в сфері праці і

соціальної політики, надсилає платникам єдиного внеску, які мають недоїмку, вимогу про її сплату. Вимога про сплату недоїмки є виконавчим документом. Суми недоїмки стягуються з нарахованням пені й застосуванням штрафів.

Платник єдиного внеску зобов'язаний протягом десяти робочих днів з дня надходження вимоги про сплату недоїмки сплатити суми недоїмки та штрафів разом з нарахованою пенею.

У разі незгоди з розрахунком суми недоїмки платник єдиного внеску узгоджує її з органом Пенсійного фонду в порядку, установленому Пенсійним фондом за погодженням із центральним органом виконавчої влади в сфері праці і соціальної політики.

У разі якщо згоди з органом Пенсійного фонду не досягнуто, платник єдиного внеску зобов'язаний сплатити суми недоїмки й штрафів разом з нарахованою пенею протягом десяти робочих днів від дня надходження рішення відповідного органу Пенсійного фонду або оскаржити вимогу до органу Пенсійного фонду вищого рівня або в судовому порядку.

У випадку якщо платник єдиного внеску протягом десяти робочих днів від дня надходження вимоги не сплатив зазначені у вимозі суми недоїмки й штрафів разом з нарахованою пенею, не узгодив вимогу з органом Пенсійного фонду, не оскаржив вимогу в судовому порядку або не сплатив узгоджену суму недоїмки протягом десяти робочих днів з дня надходження узгодженої вимоги, територіальний орган Пенсійного фонду надсилає в порядку, установленому законом, до підрозділу державної виконавчої служби вимогу про сплату недоїмки.

У випадках, перелічених вище, територіальний орган Пенсійного фонду також має право звернутися до суду з позовом про стягнення недоїмки. При цьому заходи досудового врегулювання спорів не застосовуються.

На суму недоїмки нараховується пеня з розрахунку 0,1 відсотка суми недоплати за кожний день прострочення платежу. Також територіальний орган Пенсійного фонду застосовує до платника єдиного внеску такі штрафні санкції:

1) у разі ухилення від взяття на облік або несвоєчасного подання заяви про взяття на облік платниками єдиного внеску, на яких не поширюється дія Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців", накладається штраф у розмірі десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

2) за несплату (неперерахування) або несвоєчасну сплату (несвоєчасне перерахування) єдиного внеску накладається штраф у розмірі 10 відсотків своєчасно не сплачених сум;

3) за донарахування територіальним органом Пенсійного фонду або платником своєчасно не нарахованого єдиного внеску накладається штраф у розмірі 5 % зазначеної суми за кожний повний або неповний базовий звітний період, за який донараховано таку суму, але не більш як 50 % суми донарахованого єдиного внеску;

4) за неподання, несвоєчасне подання, подання не за встановленою формою звітності, передбаченої цим Законом, територіальним органом Пенсійного фонду накладається штраф у розмірі десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

5) за неналежне ведення бухгалтерської документації, на підставі якої нараховується єдиний внесок, накладається штраф у розмірі від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

6) за несплату, неповну сплату або несвоєчасну сплату суми єдиного внеску одночасно з видачею сум виплат, на які нараховується єдиний внесок (авансових платежів), накладається штраф у розмірі 10 % таких несплачених або несвоєчасно сплачених сум.

У разі оскарження платником єдиного внеску вимоги про сплату недоїмки нараховання пені зупиняється з дня подання скарги до територіального органу Пенсійного фонду або позову до суду.

Про нараховання пені та застосування штрафів, передбачених цим Законом, посадова особа територіального органу Пенсійного фонду приймає рішення, яке протягом трьох робочих днів надсилає платнику єдиного внеску. При цьому платник у зазначений строк має право оскаржити таке рішення в орган Пенсійного фонду вищого рівня або в суд з одночасним обов'язковим письмовим повідомленням про це територіального органу Пенсійного фонду, яким прийнято це рішення. Оскарження рішення територіального органу Пенсійного фонду про застосування фінансових санкцій зупиняє перебіг строку їх сплати до винесення органом Пенсійного фонду або судом рішення у справі. Строк сплати фінансових санкцій також зупиняється до ухвалення судом рішення у разі оскарження платником єдиного внеску вимоги про сплату недоїмки, якщо застосування фінансових санкцій пов'язано з

виникненням або несвоєчасною сплатою суми недоїмки.

Суми пені та штрафів, передбачених цим Законом, підлягають сплаті платником єдиного внеску протягом десяти робочих днів після надходження відповідного рішення. Зазначені суми зараховуються на рахунки Пенсійного фонду, що відкриті в органах Державного казначейства України для зарахування єдиного внеску.

Рішення територіального органу Пенсійного фонду про нарахування пені та/або застосування штрафів є виконавчим документом.

У випадку якщо платник єдиного внеску не сплатив зазначені в рішенні суми протягом десяти робочих днів, а також не повідомив у цей строк територіальному органу Пенсійного фонду про оскарження рішення, таке рішення направляється до державної виконавчої служби в порядку, встановленому законом.

Суми штрафів та нарахованої пені, застосованих за порушення порядку та строків нарахування, обчислення й сплати єдиного внеску, стягуються в такому самому порядку, що і суми недоїмки із сплати єдиного внеску.

Суми штрафів та нарахованої пені включаються до вимоги про сплату недоїмки, якщо їх застосування пов'язано з виникненням та сплатою недоїмки.

Незмінним залишився порядок зарахування сум єдиного внеску на рахунок платника. Як і по страхових внесках, порядок зарахування яких був передбачений в Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», за рахунок сум, які надходять від платника єдиного внеску або від державної виконавчої служби, погашаються суми недоїмки, штрафних санкцій і пені в порядку календарної черговості їх виникнення. У разі якщо платник має несплачену суму недоїмки, штрафних санкцій та пені, сплачені ним суми єдиного внеску зараховуються в рахунок сплати недоїмки, штрафів та пені у порядку календарної черговості їх виникнення.

Строк давності щодо нарахування, застосування та стягнення сум недоїмки, штрафів та нарахованої пені не застосовується.

Отже, з прийняттям Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» були розроблені заходи впливу та стягнення для нового виду платежу – єдиного внеску. При детальному їх вивченні можна зазначити, що вони не зазнали кардинальних змін у порівнянні з заходами, що існували раніше. Також не змінилась позиція суду щодо прийняття рішень у справах, де позивачами виступають підприємства, які не погоджуються з діями органів Пенсійного фонду стосовно винесення та направлення до них вимог про сплату боргу та прийняття рішень про нарахування пені та застосування штрафів. Прийняття постанов Верховним Судом України, звичайно, дало змогу узагальнити практику при вирішенні спорів щодо оскарження правомірності рішень Пенсійного фонду платниками, але все ж таки законодавство про соціальне страхування як джерело добробуту суспільства потребує подальшого вдосконалення та розвитку.

Список використаної літератури:

1. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI // ВВР України. – 2011. – № 2-3. – Ст. 11.
2. Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 27.09.2010 р. № 21-5 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 86. – Ст. 3065.
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV // ВВР України. – 2003. – № 49-51. – Ст. 376.
4. Постанова Верховного Суду України від 14.04.2009 р. у справі № 21-64во09. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
5. Постанова Верховного Суду від 30.05.2011 року від 30.05.2011 р. у справі № 21-55а11. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

Надійшла до редакції 01.12.2011

